

нију јуна 1942. године. Занемарени су неки значајни догађаји из народноослободилачког рата, као, рецимо; скупштина на Тјентишту 16. јуна 1942. г., која представља први значајан поен у борби за међународну афирмацију НОП-а. И даље: нова влада Демократске Федеративне Југославије није формирана 7. марта 1944. године, како се каже на стр. 153, итд. итд. Најзад, ако је књига намијењена најмлађима — требало је уз текст о формирању пионирске организације рећи нешто и о организованом раду најмлађих и прије званичног конституисања пионирске организације, када се зна да је он на неким пољима био и богат, и осмишљен, и веома организован.

Ове и сличне грешке, које су се поткрале ауторима, рецензенти нијесу уочили, ваљда зато што нијесу историчари. О овоме би издавач морао повести рачуна, приликом другог и наредних издања, јер ова књига — по свему другом — то заслужује. Јер, — истакнимо у закључку мисао писца пред-

говора — она представља успјешан покушај реализације врло корисне и добре идеје да се младој генерацији пружи штиво које би јој максимално приближило и објаснило основне идеје и развој самоуправљања и самоуправних друштвених односа у нашем друштву, од народноослободилачке борбе па до његове данашње развојне фазе. Ослањајући се на широк документарни материјал и своје богато журналистичко искуство, аутори су написали озбиљно и вриједно и корисну књигу, која о основним идејама и развоју самоуправљања у нас говори журналистички непосредно, атрактивно и јасно, што је чини широко приступачном и блиском, особито младим, али не само њима, већ и онима који брину о њиховом образовању и васпитању. Зато је топло препоручујемо ђачким и пионирским библиотекама, као приручник који најмлађе успјешно уводи у самоуправљање на непосредан и хуман начин.

Зоран Лакић

МАКЕДОНИЈА У ИСТОЧНОЈ КРИЗИ 1875 — 1881. ГОДИНЕ

У организацији Македонске академије наука и умјетности, поводом стогодишњице велике источне кризе, која је у Македонији отпочела разловачким устанком у првој половини 1876. и трајала све до 1881. године, од 17. до 19. маја 1976. у Штипу је одржан међународни симпозијум **МАКЕДОНИЈА У ИСТОЧНОЈ КРИЗИ 1875—1881. ГОДИНЕ**.

На симпозијуму је поднесено 39 реферата и научних саопштења, међу којима и 7 из пера страних научника.

Отварајући симпозијум, академик Михаило Апостолски, председник МАНУ и председник Организационог одбора овог научног скупа, укратко је указао на мотиве који су МАНУ руководили да баш у Штипу, средишту источне Македоније, организује овај међународни научни скуп, истакавши да је прије сто година управо у овом дијелу Македоније букнуо разловачки устанак, чији су

резултати били од историјског значаја за даљи развој ослободилачког покрета македонског народа.

Симпозијуму су званично, као гости, присуствовали и пожељели му успјешан рад председник Савеза историјских друштава СФРЈ др Бранислав Вранешевих, проф. др Николас Чакир из Румуније, проф. др Јозеф Бузско из Пољске, проф. др Нина Кењапина из СССР и проф. др Миомир Дашић, председник Друштва историчара Црне Горе.

Симпозијум је у име града домаћина поздравио и Михаило Данов, председник Скупштине општине Штип, који је дао синтетичан историјски осврт на друштвено-економске и културне прилике у граду Штипу и његовој широј околини.

Рад симпозијума се одвијао у пленуму и у секцијама. На пленарној сједници (уз присуство око 200 научних, културних и

јавних радника) поднијели су реферате: академик Љубен Лапе — УНУТРАШЊЕ ПРИЛИКЕ У МАКЕДОНИЈИ У ВРИЈЕМЕ ИСТОЧНЕ КРИЗЕ и др Манол Пандевски — МАКЕДОНИЈА У МЕЂУНАРОДНИМ ДОГОВОРИМА И ПОГОВБАМА У ВРИЈЕМЕ ИСТОЧНЕ КРИЗЕ.

Лапе је у свом опширном реферату указао на тежак, готово несносан положај македонског народа 60—их и 70—их година прошлог вијека, и на разне покрете, побуне и друге устаничке форме отпора турској власти од 1876. до 1881. године. Закључујући своје разматрање, Лапе је констатовао да у оно вријеме још нијесу били сазрели услови да се ти покрети, побуне и устаничка комешања слију у јединствену организацију народне војне силе, те је и разумљиво што су устаничке акције биле унапријед осуђене на неуспјех.

Реферат Манола Пандевског је третирао питање међународних акција и дипломатских комбинација, разговора и погодби у вријеме велике источне кризе. Међународне дипломатске акције вођене су врло интезивно око Македоније и због њеног важног геополитичког положаја на Балкану, гдје су се укрштали различити интереси и аспирације европских сила.

У току три дана рада у секцији „А“ поднесено је 18, а у секцији „Б“ 19 реферата.

Проблематика која је третирана у рефератима може се подијелити у неколико група. Осим реферата Љ. Лапеа, о унутрашњим приликама и положајем у Македонији у периоду источне кризе бавили су се и реферати др Андреје Никића (СТАЊЕ У СЈЕВЕРНОЈ МАКЕДОНИЈИ И КОСОВУ ОД 1860. ДО 1890. ГОДИНЕ У СВЈЕТЛУ НОВИХ ИЗВОРА), др Славка Димевског (ПОЛОЖАЈ МАКЕДОНИЈЕ ЗА ВРИЈЕМЕ И ПОСЛИЈЕ РАЗЛОВАЧКОГ УСТАТКА ПРЕМА ИЗВЈЕШТАЈИМА АУСТРИЈСКОГ ГЕНЕРАЛНОГ КОНЗУЛАТА У СОЛУНУ), Љубомира Герасимова (ФРАНЦУСКИ ДИПЛОМАТА Н. ДЕ РИНТ

И ЊЕГОВО ИНТЕРЕСОВАЊЕ ЗА ПОЛОЖАЈ И СУДБИНУ МАКЕДОНИЈЕ У 1879. ГОДИНИ), и др Скендер Ризаја (УПРАВНО-ПОЛИТИЧКЕ РЕФОРМЕ У МАКЕДОНИЈИ 1875 — 1881. ГОДИНЕ).

Једна група реферата односила се на ставове страних држава и влада, инострану јавност и њено интересовање за проблеме Македонаца у источној кризи. Ову групу чинили су реферати, односно саопштења: др Крсте Битовског (ЦАРИГРАДСКА КОНФЕРЕНЦИЈА), др Антона Коленића (РУСИЈА И САН СТЕФАНО), др Нине Кињалине (РУСИЈА И БЕРЛИНСКИ КОНГРЕС), др Николе Петровића (ДОКУМЕНТИ ИЗ СОВЈЕТСКИХ АРХИВА О РАСПОЛЖЕЊУ МАКЕДОНАЦА ПРЕМА ОРУЖАНИМ УСТАНЦИМА 60-их ГОДИНА XIX ВЕКА), Andrzeja Brezinskog (MACEDONIAN PROBLEM IN THE RUSSO-BRITIS RELATIONS 1876 — 1878), др Николе Чакира (РУМУНИЈА У ВРИЈЕМЕ ИСТОЧНЕ КРИЗЕ 1875 — 1878. И НЕКИ ПРОБЛЕМИ САРАДЊЕ СА МАКЕДОНИЈОМ), Милана Ванкуа (РУМУНСКА ЈАВНОСТ О МАКЕДОНИЈИ У ДОБА ИСТОЧНЕ КРИЗЕ), др Богумила Храбака (ЗВАНИЧНА СРБИЈА И ЦРНА ГОРА ПРЕМА МАКЕДОНИЈИ У ИСТОЧНОЈ КРИЗИ 1876 — 1881. ГОДИНЕ), Ђорђа Васиљевића (СРПСКА ЈАВНОСТ О МАКЕДОНИЈИ У ИСТОЧНОЈ КРИЗИ 1875 — 1878), др Климе Цамбазовског (ОДВОРИ СТАРЕ СРБИЈЕ И МАКЕДОНИЈЕ ЗА МАКЕДОНСКО ПИТАЊЕ 1877 — 1881. ГОДИНЕ), Мустафе Карахасана (МАКЕДОНИЈА У СРПСКИМ НОВИНАМА ОД 1878 — 1881. ГОДИНЕ), др Михаила Миновског (СТАВОВИ АУСТРО-УГАРСКЕ ПРЕМА МАКЕДОНИЈИ У ИСТОЧНОЈ КРИЗИ), др Бранислава Вранешевевића („ЗАСТАВА“ О МАКЕДОНИЈИ У ВЕЛИКОЈ ИСТОЧНОЈ КРИЗИ 1875 — 1878); др Jarzy Skowroneka (LES AFFAIRES DE MACEDONIE DANS LA PRESSE POLONAISE 1875 — 1881); др Marijana Zgornjaka (ZEMIGRATION POLOAISE APRES 1864. ENVERS LES PROBLEMES BALKANIWUES); i др Jozefa Buszka

(THE EASTERN CRISIS AND MACEDONIEN PROBLEM).

У неколико реферата разматрана је источна криза са становишта социјалистичких погледа на овај евро-азијски проблем. Тој групи припадали су реферати: др Енвера Реџића (СОЦИЈАЛИСТИЧКЕ ПАРТИЈЕ ЗАПАДНЕ И СРЕДЊЕ ЕВРОПЕ И КРИЗА ИСТОЧНОГ ПИТАЊА 1875 — 1878), др Орде Ивановски (СТАВОВИ БАЛКАНСКИХ СОЦИЈАЛИСТА ПРЕМА ПОЛИТИЦИ ВЕЛИКИХ СИЛА И БАЛКАНСКИХ ВЛАДА ПРЕМА МАКЕДОНИЈИ ЗА ВРИЈЕМЕ И ПОСЛИЈЕ ИСТОЧНЕ КРИЗЕ) и др Петра Милосављевића (РУСКА РЕВОЛУЦИОНАРНА ЕМИГРАЦИЈА И РЕВОЛУЦИОНАРНИ ДОГАЂАЈИ НА БАЛКАНУ 1870. ГОДИНЕ).

Били су врло интересантни и реферати у којима су разматрани узроци и суштина ослободилачких покрета у Македонији у том периоду. Ову групу сачињавали су реферати др Александра Христова (СОЦИЈАЛНО-ПОЛИТИЧКА СУШТИНА ПОКРЕТА ЗА АУТОНОМИЈУ од 1871 — 1881. ГОДИНЕ), др Данча Зографског (УЗРОЦИ И ШОВОДИ ПРЕВИРАЊА У МАКЕДОНИЈИ ЗА ВРИЈЕМЕ ИСТОЧНЕ КРИЗЕ), као и реферати који су обрађивали устаничке акције и организацију власти у Македонији: др Риста Попларова (УСТАНИЧКЕ И ДРУГЕ ОРУЖАНЕ АКЦИЈЕ У МАКЕДОНИЈИ У 1878. ГОДИНИ ПРЕМА ГРЧКИМ КОНЗУЛСКИМ ИЗВЕШТАЈИМА), Мила Трњаковића (КАРАКТЕРИСТИКЕ ПАРТИЗАНСКИХ ДЕЈСТАВА У МАКЕДОНИЈИ У ВРЕМЕНУ 1875 — 1881), др Влада Кратова (ОРГАНИЗАЦИЈА УСТАНИЧКЕ ВЛАСТИ ЗА ВРИЈЕМЕ КРЕСНЕНСКОГ УСТАНКА) и Христа Андоновског (ПРИВРЕМЕНА ВЛАДА У МАКЕДОНИЈИ У 1880. ГОДИНИ).

Једна група реферата је тетирала поједине културне феномене и културне прилике у Македонији у том периоду. Тако су се аспектом културне историје бавили: Танас Вражиновски (ПРОУЧАВАЊА ПРЕДАЊА И ТРАДИЦИЈЕ О РАЗЛОВАЧКОМ УСТА-

НКУ), Гоце Стефаноски (САВРЕМЕНА МАКЕДОНСКА ЛИТЕРАТУРА НАСТАЈА ОД 70-их до 90-их ГОДИНА XIX ВЈЕКА) и др Коста Бабланов (ЛЕГЕНДА ЈЕ ПОТВРЂЕНА — ОТКРИВЕНА ЈЕ СЛИКА — ПОРТРЕТ СТОЈАНА, ЈЕДНОГ ОД ОРГАНИЗАТОРА РАЗЛОВАЧКОГ УСТАНКА).

Запажени су и они реферати који су третирали посебна историјска питања. Ту, прије свега, спомињемо врло синтетичан реферат Влада Оштрића ИСТОЧНА КРИЗА 1875 — 1881. ПРОЦЕСИ НАЦИОНАЛНЕ ИНТЕГРАЦИЈЕ ЈУЖНОСЛОВЕНСКИХ И БАЛКАНСКИХ НАРОДА и Станислава Окецког (Пољска) ЗАПАЖАЊА О НЕКИМ ПИТАЊИМА ИСТОРОГРАФИЈЕ О КРЕСНЕНСКОМ УСТАНКУ.

Ваља истаћи да је већина реферата покренула мноштво до сада недовољно изучених и научно сагледаних питања. Дискусија у секцијама иницирала је и неке нове историјске појаве и проблеме за Македонију у вријеме велике источне кризе 1875 — 1881. године. Бројни реферати и дискусије, вођене на академској висини, уз сигурну аргументацију и савремена тумачења историјских процеса у Македонији у једном од најсложенијих периода у прошлом вијеку оправдали су организацију овог еминентног научног скупа. То ће најбоље потврдити радови који ће ускоро изаћи у посебном издању, Зборнику МАНУ.

Учесници симпозијума имали су прилику, захваљујући љубавности домаћина, да се упознају и са богатством културно-историјских споменика у Штипу, да посјете модерну конфекцију „Астибо“, да упознају живописну околину, а четврти дан су провели на екскурзији посјетивши Берово и Русиново. У Берову је у присуству научних и културних радника, као и великог броја грађана, откривена и спомен-биста Дедо-Илу Малешевском (пред основном школом која носи име овог устаничког вође) и спомен-музеј посвећен 100-годишњици разловачког устанка, као и националнореволуционарним покретима од краја прошлог вијека у Малешевском кра-

ју. Све је то била прилика да су учесници симпозијума и на лицу мјеста подсјете на догађаје и личности од прије једног вијека.

У току екскурзије по источној Македонији учесници симпозијума су посјетили још многа исто-

ријска мјеста, те су и на тај начин употпунили своје представе о значају сељачких устанака, односно покрета насталих прије сто година, у вријеме најжамршеније, политичке кризе прошлога вијека.

М. Дашкић

„ЦРНОГОРКА“ — ПРИЛОГ „ЦРНОГОРЦУ“ ЗА ЗАБАВУ, КЊИЖЕВНОСТ И ПОРУКУ

(Централна библиотека СРЦГ „Ђурђе Црнојевић“ — Цетиње)

Једна доста давна идеја коначно је реализована појавом фототипског издања „Црногорке“, првог књижевног часописа који је, као „прилог Црногорцу“ за забаву, књижевност и поуку“, тијесно везан са издавањем прве црногорске новине, која је излазила једанпут недељно, од јануара 1871. до фебруара 1873. године. Заправо, „Црногорка“ је и покренута на иницијативу првог уредника „Црногорца“, Војвођанина Сима Поповића и Јована Сундечића, књижевног секретара, „изванца“ такође, који је био и власник листа. Њихову акцију је подупро и књаз Никола, који је имао афинитета према књижевности (и сам је писао). Књаз Никола, Симо Поповић и Јован Сундечић били су заправо и „једини литерарни представници ондашњег Цетиња“.

Извјесно је да је први број „Црногорке“ изашао 10. јула 1871. године на Цетињу. Поуздано се зна да су изашла 22 броја, (по мишљењу неких истраживача и 23), да је штампана на 4 стране (изузетак чине 4 двоброја који су штампани на по 8 страна). Према томе „Црногорка“ је штампана на 88, односно 92 стране. Остаје неизвјесно да ли садашње издање „Црногорке“ представља комплетан часопис, јер је остало неразјашњено да ли су изашла 22 или 23 броја. Др Мирослав Лукетић, аутор поговора уз ово издање, тврди да су изашла 23 броја, и то поткрепљује низом доказа, који су веома увјерљиви. Међутим извјесно је да ниједан од тројице власника сачуваних бројева првог црногорског књижевног часописа нема сачуван тај 23. број, па због

тога остаје дилема која захтијева даља истраживања, односно трагање за евентуално несталим 23. бројем.

У поговору уз издање часописа дат је и низ интересантних података о њему. Између осталог, ту је одговор на питање каква је била физиономија ове публикације, ко су били њени претплатници и сарадници, гдје је све растурена и зашто је тако кратко вријеме егзистирала. Истина, кад говори о физиономији часописа аутор поговора је обазрив и остаје без тврдих судова, што је и разумљиво кад се има у виду чињеница да је часопис доста кратко излазио и да његов вијек не дозвољава да се изводе неки сигурнији закључци о њему. Речено је у поговору да је „Црногорка“ имала доста сарадника ван Црне Горе (заправо више него у самој земљи). Слично је било и са предплатом, што је и разумљиво, с обзиром на доста низак образовни ниво становништва у Црној Гори оног времена.

Лукетић се ипак највише позабавио питањем зашто је часопис тако брзо престао да излази. У вези са тим он каже да су на страницама „Црногорке“ већ од првог броја објављиване родољубиве пјесме и написи који су били уперени против Аустро-Угарске и Турске. Писано је о тешком стању наших народа у тим земљама, позивани су на борбу. Такве стихове и прозне текстове писали су сарадници „Црногорке“ из земље, али и из других крајева. Јаков Игњатовић је аутор текста „Слава Црногорства“, објављеног у 22. броју листа, у којем се велича